

Aktiviteter uden for hjemmet hos ældre mænd fra etniske minoriteter

I Randers lever ældre mænd fra etniske minoriteter et stille liv, hvor hjemlandet, familien og den etniske gruppe er omdrejningspunkter

Etniske minoriteter vil udgøre en ny gruppe i social- og sundhedsvæsenet i fremtiden. Deres ønsker til hverdagslivet har stor betydning for den danske ældreomsorg, men vi ved meget lidt om, hvad disse ældre selv ønsker for deres fremtidige hverdagsliv.

Sundhedsstyrelsen har undersøgt forebyggende og sundhedsfremmende aktiviteter tilrettelagt specifikt for etniske minoriteter og fundet, at der er et meget stort behov for at udvikle aktiviteter målrettet mod mændene – ikke kun i form af aktiviteter i offentligt regi, men i lige så høj grad aktiviteter som organiseres af frivilligt arbejde, eksempelvis sportsklubber, boligforeninger eller af private netværk (Sundhedsstyrelsen juni 2005). Derfor ønskede vi at høre fra de ældre mænd fra etniske minoriteter selv, hvilke aktiviteter de ønskede at deltage i og sammen med hvem.

Uanset alder, land og kulturkreds er hjemmet traditionelt set kvindens base. Derfor antog vi, at mænd fra etniske minoriteter, som ikke er på arbejdsmarkedet, nemt kan blive husvilde eller opleve sig "hjemløse".

Metode

Vi orienterede os først om situationen i hjemlandene for de ældre mænd fra etniske minoriteter i Randers. Derefter foretog vi 13 kvalitative interviews med

mænd mellem 50 og 75 år og udførte samtidig feltstudier. Vi ønskede, at informanterne skulle være forskellige i forhold til uddannelsesniveau, civilstand og boligform, og at de kom fra de tre største ikke-vestlige etniske minoritetsgrupper, som lever i Randers: *Tyrkiet, Bosnien og Sri Lanka*. De interviewede tamiler var omkring 50 år, tyrkerne 55 – 65 år og bosnierne 65 – 75 år. Tre af de 13 mænd var i arbejde, mens to var folkepensionister og otte var førtidspensionister. De fleste var ufaglærte, men bosnierne havde, hvad der svarer til en håndværksuddannelse. Mændene var gift og boede i små, pæne lejligheder eller i parcelhuse i Randers by.

Mændene havde børn og børnebørn. Karakteristisk for tyrkere og bosniere er, at de er muslimer, mens tamilerne er hinduer, men mændene fremstod ikke stærkt troende. Mændenes sproglige formåen var således, at vi anvendte tolk under otte interviews; to med tyrkere og alle de seks bosniere. Blandt de resterende fem informanter var læseniveauet for de tre sandsynligvis sådan, at de ikke kan læse en dansk avis.

De 13 mænd er nok ikke repræsentative for gruppen af mænd over 50 år fra etniske minoriteter, fx. da de alle er gift, og det kan forklare, hvorfor ensomhed ikke forekommer. De fleste af mændene lider af flere samtidige, kroniske,

sygdomme som diabetes, hjerte/kar-lidelser og rygbesvær, som begrænser deres aktivitetsudfoldelse; dette sygdomsbillede er måske ikke repræsentativt for alle.

Danske mænd

Socialforskningsinstituttet har lavet en undersøgelse af, hvilke aktiviteter 50 – 60 årige danske mænd og kvinder ønsker sig som ældre i fremtiden, hvis deres helbred er uændret. Mændene svarede: Samliv, avislæsning, indkøb, madlavning/TV, reparationer/familiesamvær, opvask, rengøring/havearbejde (Olsen 2005). Kun få har visioner om nye aktiviteter; fremtiden handler om en fortsættelse af de nuværende aktiviteter. Undersøgelsen konkluderede, at mænd ønsker aktiviteter med træk fra arbejdslivet:

- Struktur
- Rationalitet
- Målrettethed
- Håndværksaktiviteter
- Sociale sammenhænge med potentiel magt og indflydelse

Informanternes aktiviteter uden for hjemmet

De ældre mænd fra etniske minoriteter har ikke mange aktiviteter i det offentlige rum. Nogle af de væsentligste aktiviteter er lange, daglige gåture i byen.

Flere af de ældre mænd gav udtryk for, at de mangler den sociale anerkendelse i det danske samfund. Det skyldes sproglige begrænsninger og manglende accept af etniske minoriteters levemåde, blandt andet pga. de manglende relationer mellem majoritetssamfundet og minoriteterne

Gåturene er en afveksling fra at være hjemme i boligen hos familien, og har i nogen grad karakter af at slå tiden ihjel. *På nogle tidspunkter er det utroligt, at dagen går så langsomt ... hvis jeg går en lille tur inde i byen så går der et kvarter, så går jeg over til Føtex, så går der ekstra fem minutter.* Flere køber en avis på deres eget sprog på turen og læser den hjemme med en kop kaffe eller the – det er jo ikke muligt på biblioteket, som derfor fravælges.

For de fleste bosniere er det at fiske med stang en kendt aktivitet, som de også dyrker i Danmark: *Der er mange søer i Bosnien, så vi er vant til at fiske.* Nogle af mændene kunne godt forestille sig at være sammen med nogle danske mænd, eksempelvis på et værksted, *men mit problem er, at jeg slet ikke kan sproget.*

Flere af mændene har kolonihave, hvor de tilbringer en del af sommeren. Kolonihaven er en afveksling fra lejlig-heden, familien bor i, og haven giver mulighed for at dyrke grøntsager og kan være grillmødested. Selve havearbejdet er dog ikke en central aktivitet for mændene. Offentlige parker og grønne områder kan være ramme om udflugter, hvor der grilles, ofte flere familier sammen.

En del af de mænd, der ikke arbejder, kommer næsten dagligt i nationale klubber. Her drikker man kaffe og te, snakker, læser aviser og spiller spil. For mænd, som ikke behersker dansk, er klubberne et sted, hvor de er velkomne, og samtidig er det deres eneste sociale forum ud over familien. I disse klubber for hhv. tyrkere og bosniere kommer der udelukkende mænd.

Kvinderne står for gæstebud, kontakt til børn, pasning af børnebørn og familiens gamle, og her har mændene aktive roller som medhjælpere og chauffører.

Ønsker til fremtidige aktiviteter

Der blev kun fremsat få ønsker til aktiviteter i interviewene. Vi tolker dette som et tegn på, at mændene kan finde glæde ved det samme som danske mænd: Ikke noget højt aktivitetsniveau, men maskuline arbejdslignende aktiviteter og mandlige fællesskaber. I modsætning til danske mænd ønsker mænd fra etniske minoriteter ikke at deltage i politiske aktiviteter eller aktiviteter med magt eller indflydelse. Vi antager, at det kan skyldes en forsigtighedsreaktion for flygtningenes vedkommende, da de har erfaret, hvad det kan koste at fremtræde som gruppe. Derudover er en del af mændene ældre end de adspurgte danskere, lider af flere samtidige sygdomme og har ikke så mange ressourcer og ambitioner. Tillige har de ikke erfaring med måden at organisere sig på i den danske foreningskultur.

Hjemliggørelsesprocesser

De ældre mænd fra etniske minoriteter har forskellig former for tilknytning til Randers og til Danmark. De føler sig ikke alle "hjemme". Det har ikke nødvendigvis nogen sammenhæng med, hvor længe de har boet i Danmark, med familieforhold, tilknytning til arbejdsmarked eller den fysiske bolig. I stedet kan man prøve at forstå deres situation ved at tage udgangspunkt i forskellige hjemliggørelsesprocesser og se dem som hhv. nomader eller personer i eksil.

For en *nomade* defineres "hjem" som noget bærbart, der kan dannes alle steder. Nomaden synes, at tanken om et "rigtigt hjem" er overromantisk og farligt. Hjem skabes af viljen til at ville og trang til forandringer. Nomaden flytter oftest frivilligt. Den ældre tyrker, som hjælper sine børn i butikken, fortæller, hvordan han fandt sig til rette i Danmark: *Man skal bare have noget arbejde, lære sproget og så er der jo søde*

En undersøgelse af aktivitetsønsker for ældre mænd fra etniske minoriteter i Randers viser, at mændene lever et stille liv, som meget ligner ældre danske mænds. Mændenes aktivitetsønsker er beskedne og ikke særlig klare, men de vil gerne høres. Vi vurderer, at de ældre mænd mangler position, sociale relationer og anerkendelse for at føle sig hjemme i det danske samfund. Det kan de få gennem aktiviteter, som bekræfter dem som mennesker. De ældre mænd, som ikke kan tale dansk, bør have et mødested og støtte til aktiviteter i deres egen etniske gruppe, mens de mænd, som kan tale dansk, bør have konkrete tilbud om aktiviteter med etnisk danske, arrangeret af foreninger eller kommune. [Note 1].

Ane Andersen, ergoterapeut med tillægsgang i Medicinsk Antropologi. 25 års arbejde i Århus kommune, primært med ældre.

Janna Sylvestersen, ergoterapilærer, Master i Køn og Kultur.

Kontakt jas@viauc.dk

piger alle vegne.

For et menneske i *eksil* defineres "hjem" som en umulighed. Fra eksilet skuer man mod horisonten, bor det forkerte sted og længes mod hjem (landet). En person i eksil er en fastboende, som har fået revet rødderne til hjemlandet over. Han eller hun flytter typisk af nød, og for en nomade synes personen i eksil at sidde fast i fortiden.

De fleste af informanterne oplever sig selv som værende i eksil, og vi mærkede deres stærke følelser til det forladte land, fordi informationer fra hjemlandet spiller en stor rolle; såvel hjemlandets TV-kanaler og aviser som det at følge med i de aktuelle begivenheder og holde kontakt med familien derhjemme. *Men Randers er også min by*, fortæller flere bosniere, så mændene har også skabt sig en slags hjem i Randers. Eller som en ældre tyrkisk mand sagde: *Hvis jeg vendte tilbage, var der også sket store ændringer i Tyrkiet i løbet af 30 år.*

Ud over at have en følelse af at være nomade eller i eksil, skaber mennesket en social praksis, som konstrueres det nye sted, man lever (Grünenberg 2006). Når et hverdagsliv skal leves et nyt sted, er følgende fire *hjemliggørelsesprocesser* vigtige:

- Genskabelse af hverdagsrutiner
- Gøre ukendte rum til kendte, navn givne steder
- Genetablere meningsfulde sociale relationer og positioner
- Opnå følelsen af at være anerkendt som en værdifuld del af samfundet

Genskabelsen af et struktureret

hverdagsliv ser ud til at fungere for alle informanterne, og her kan såvel arbejde som ægteskab være positivt medvirkende. De daglige gåture efter at have boet i Randers i mellem 13 og 30 år betyder, at de har gjort sig kendt med de fysiske omgivelser. Men de sidste to punkter; at have relationer, positioner og at opnå følelsen af at være anerkendt i Danmark, fungerer ikke tilfredsstillende for de ældre etniske mænd. Mange af mændene har kun boet i Danmark efter arbejdslivets ophør, og i Danmark er det ofte arbejdet, der giver relationer og i

hvert fald position. De sociale relationer og positioner har de ældre mænd derfor oftest kun inden for familien eller deres egen etniske gruppe.

Den tyske filosof Axel Honneth taler om tre nødvendige former for anerkendelse, nemlig den *følelsesmæssige*, den *retlige* og den *sociale* anerkendelse. For ældre mænd fra etniske minoriteter er den følelsesmæssige anerkendelse i forhold til familien ofte god. Den retlige anerkendelse i forhold til landets love og regler er ligeledes uproblematisk. Men flere af de ældre mænd gav udtryk for, at de mangler den sociale anerkendelse i det danske samfund. Det skyldes sproglige begrænsninger og manglende accept af etniske minoriteters levemåde, blandt andet pga. de manglende relationer mellem majoritetssamfundet og minoriteterne.

Livet i Øst og i Vest

Kulturelle forskelle kan også forklare, hvorfor så få af de ældre mænd har planer og ønsker for fremtiden. Den japansk-canadiske ergoterapeut Michael Iwama beskriver i sin KAWA-model nogle karakteristiske kulturforskelle set fra et vestligt og et østligt perspektiv (Iwama 2006). I en østlig forståelsesramme betragter mennesket livets rytme som cyklisk, hvor det er et mål for livet at være i balance her og nu og at være i et med den natur og det samfund, livet leves i. Ud fra denne forståelse er det positivt og naturligt at være afhængig og forpligtet af naturen og det kollektiv, man lever i. I Vesten derimod opleves livet lineært, analyserende og problemløsende. I Vesten forventer man, at målet for mennesket er at have kontrol; mennesket vil dominere sine omgivelser og betvinge naturen, og personlig autonomi er et ideal.

Iwamas engelske ord for den østlige opfattelsesmåde er *being*, som både betyder, at man lever i nuet, og at man er anerkendt, som den man er, gennem og i sin væren og ikke for det man gør. Denne kulturelle forståelse er i modsætning til den vestlige opfattelsesmåde, hvor man sætter mål for alle livets forhold, fordi man i Vesten tror på menneskets personlige autonomi ift. at løse individuelle, konkrete problemer.

Iwamas engelske ord for den vestlige opfattelsesmåde er *doing*; der betyder, at man retter sig mod fremtiden og får anerkendelse ud fra det, man gør, og derfor skal det vestlige menneske konstant bevise sin værdi gennem At Gøre.

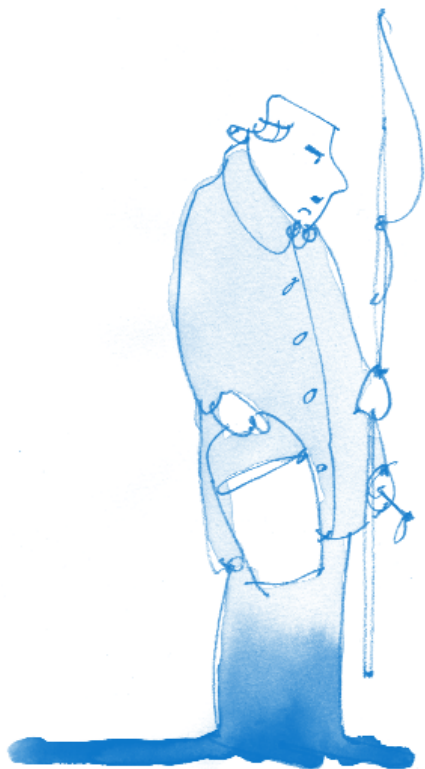
Denne kulturelle forskel kan forklare, hvorfor de ældre mænd fra etniske minoriteter har svært ved at forestille sig fremtidige ønsker, og hvorfor deres aktiviteter i vores øjne ser meget lidt aktive ud. Væren/being kan for Østens mennesker være en harmonisk og ønskværdig tilstand, og en betydningsfuld aktivitet behøver derfor ikke involvere megen aktivitet på det ydre plan.

Anbefalinger

Generel og specifik kulturforståelse er nødvendig for at prøve at forstå mennesker fra andre kulturkredse. For at få et nuanceret billede af ældre mænd fra etniske minoriteter er det vigtigt at orientere sig om specifikke karakteristika i deres kultur, og KAWA-modellen er et bud på en generel forståelsesramme på ikke-vestlige kultur. Det er nødvendigt at anvende professionel tolk, når informanternes sproglige formåen er begrænset.

For mennesker der kommer som borgere i et nyt land, kan et hjem skabes gennem de fire punkter i hjemliggørelsesprocessen. For at de ældre mænd skal få relationer og anerkendelse, kunne et indsatsområde være, at det offentlige sørger for, at mændene kender relevante personer og steder og prøver at give dem en rolle eller funktion gennem aktiviteter.

Danske ældre mænd og ældre mænd fra etniske minoriteter synes at leve meget sammenlignelige liv. Deres aktivitetsønsker i det offentlige rum er beskedne, og mændene synes at ønske mandlige aktivitetsfællesskaber, hvor de kan bekræftes som mænd. De ældre mænd fra etniske minoriteter har sandsynligvis begrænset glæde af de åbne tilbud, som er en del af en dansk foreningskultur, de ikke kender. Ved en personlig invitation vil man derimod være positioneret og anerkendt som en velkommen del af et fællesskab. Vi vurderer, at arrangerede aktiviteter – af boligforening, foreningslivet eller kom-

mune - er mere realistisk, end at mændene selv arrangerer aktiviteter. Vi vil foreslå aktiviteter som udflugter, havevandring, og mulighed for danske kontaktfamilier/mentorer. For ældre mænd foreslår vi værksteder, fisketure, gå-tur-venner og nderum mere på egne præmisser, så som separate kolonihaver med et fællesareal med borde/bænke, hvor man kan mødes efter eget valg i egen rytme.

Da vi formidlede denne undersøgelses resultater gennem tolk ved et møde i Bosnisk forening i Randers for ca. 25 bosniske mænd, var det en meget klar oplevelse, at gensidig interesse, velvilje og kontaktønske er 100% afhængig af tolken. Derfor anbefaler vi, at man bør skelne mellem personer fra de etniske minoriteter ift. om de kan tale dansk eller ej. Vi mener, at tilbud om fælles aktiviteter sammen med danskere ikke er hensigtsmæssigt for de ældre mænd, som slet ikke kan tale dansk. I stedet bør der skabes/støttes et mødested for disse mænd, hvor de kan komme dagligt sammen med andre fra samme etniske gruppe.

Når man, som mange af bosnierne, er kommet svært traumatiseret til Danmark som 50-årig, ser det ud til at være for sent at starte forfra med at skabe et nyt liv. Derfor vurderer vi, at det i dette tilfælde er mest realistisk at støtte de aktiviteter og det samvær, der anerkender mændene, som de er.

Referencer

Grünenberg, K (2006). *Is Home Where the Heart is, or where I Hang my Hat? - Constructing senses of belonging among Bosnian refugees in Denmark*. Ph.d.-afhandling. København: Sociologisk Institut

Honneth, A (2003). *Behovet for anerkendelse*. En tekstsamling. Hans Reitzels Forlag, København.

Iwama MA (2005): The KAWA (river) model: Nature, life flow, and the power of culturally relevans occupational therapy. Kapitel 16. In Kronenberg F. et al: *Occupational Therapy without borders*. Elsevier Churchill Livingstone.

Olsen, H (2005). *Alderdommens aktive kvinder og mænd*. 05:2005 Arbejdsrapport. Forskningsafdelingen for socialpolitik og

velfærdsydelse. SFI, København. Sundhedsstyrelsen juni 2005. *Kortlægning af aktiviteter om forebyggelse og sundhedsfremme tilrettelagt for etniske minoriteter i Danmark*. København.

Townsend, Elisabeth et al. (2002): *Fremme af menneskelig aktivitet. Ergoterapi i et canadisk perspektiv*. FADLs forlag, København.

Note 1

Ergoterapeutforeningens praksispulje og Randers Kommune har bidraget økonomisk til projektet, og Ergoterapeutuddannelsen i Århus har bidraget såvel økonomisk som med frikøb af timer. Projektet er et delprojekt i VEGA-netværket under Dansk Gerontologisk Institut.